

Laická stylistika

Lucie Saicová Římalová

Ústav českého jazyka a teorie komunikace, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova
lucie.rimalova@ff.cuni.cz

Klíčová slova: laická stylistika, laická jazykověda, český jazyk, politický projev, jazykový obraz světa
Key words: folk stylistics, folk linguistics, Czech language, political speech, linguistic image of the world

1 Úvod

I mluvčí, kteří nejsou specialisty na jazyk, mívají rozmanité představy o jazyce a jeho fungování. Tyto představy mohou být dosti komplexní a dotýkat se nejrůznějších témat. Hovoří se pak např. o laické jazykovědě či laické teorii jazyka (Saicová Římalová, 2020), v angličtině o *folk linguistics* (Niedzielski – Preston, 2003), i když laické teorie pochopitelně nedosahují komplexnosti, systematičnosti a přesnosti přístupů vědeckých.

Tento příspěvek se zabývá touto oblastí laické teorie jazyka, která zahrnuje představy laických mluvčích o stylu, přičemž pro tuto oblast představ a názorů mluvčích navrhuje termín **laická stylistika**. V následujících částech laickou stylistiku vymezujeme a zabýváme se některými tématy, která jsou v jejím rámci důležitá (část 2). Výklad pak ilustrujeme analýzou laické stylistické teorie novoročních a vánočních projevů politiků, jak ji lze zrekonstruovat z internetových diskusních příspěvků česky hovořících mluvčích (část 3).

2 Laická stylistika: vymezení a charakteristika

Termínem laická stylistika označujeme různě složité systémy představ a názorů tzv. laických mluvčích (viz též dále), které se týkají stylu a jeho fungování. Z obsahového hlediska jde vlastně o pohled zvnějšku – pod laickou stylistiku zahrnujeme to, jak laičtí mluvčí rozumějí tématům, která odborná teorie řadí do stylistiky, i když sami nemusí užívat termín styl a ani nemusí vnímat oblast laické stylistiky jako ucelený obor.

Termín *laická stylistika* není v češtině označením ustáleným, neboť dané oblasti dosud nebylo věnováno mnoho pozornosti. V českém kontextu se zatím objevily termíny z širší oblasti *laické teorie jazyka*, jako je *laická lingvistika* (Dufek et al., 2022), *laická jazykověda* (Saicová Římalová, 2020), *naivní lingvistika* (Vaňková, 2007), *laický jazykozpyt* (Čmejková, 2019, pův. 1992) nebo (pro užší oblast jevů) *lidová etymologie* (např. Rejzek, 2009) a „*bakalářská*“ *etymologie* (Machek, 1947). Pro zkoumanou oblast by bylo možné užít i terminologii kognitivní etnolingvistiky (např. Bartmiński, 2009; Vaňková, 2007) jako *jazykový obraz jazyka* (pro laickou jazykovědu) nebo *jazykový obraz stylu* (pro laickou stylistiku).¹

Je třeba zabývat se také otázkou, kdo je „laický“ mluvčí.² Označíme-li jako laiky osoby, které nejsou specialisty na daný obor, pak v případě laické jazykovědy a laické stylistiky můžeme uvažovat o mluvčích, kteří nejsou specialisty na jazyk a jazykovědu, tj. nejsou

¹ Pro daný kontext je relevantní také termín *laické názory na jazyk* (Daneš, cit. dle Dufek et al., 2022, s. 28) a rovněž některé typy *jazykového vědomí*, jak je vymezuje J. Horecký (1991, s. 86–87, srov. zejména tzv. *spontánní* (naivní, insitní) *jazykové vědomí*, *spontánní* (běžné, každodenní) *jazykové vědomí*, *poučené jazykové vědomí* a *kultivované jazykové vědomí*; srov. též Dolník, 2020). V rámci dalších laických teorií pak Sedláková (2004) užívá ještě adjektivum *folkový* (*folková psychologie*).

² Srov. též problematiku „obyčejného“ či „běžného“ mluvčího, např. Niedzielski – Preston (2003); Slančová (2008).

jazykovědci, učitelé českého jazyka atp. Toto vymezení využíváme i v naší studii (dále užíváme termín *laický mluvčí*; viz též 3), i když je v českém kontextu poněkud problematické (srov. též Saicová Římalová, 2020). U většiny česky hovořících mluvčích totiž můžeme předpokládat alespoň základní (a spíše i středoškolské) vzdělání, v jehož rámci jsou do jisté míry seznamováni i s vědeckou teorií jazyka. Česky hovořící mluvčí tedy vlastně nejsou zcela laickými mluvčími.³ Rovněž „specializace“ na jazyk může mít různé podoby a různou intenzitu, srov. např. rozdíly ve formálním jazykovědném vzdělání a zkušenostech získaných praxí u jazykovědců, učitelů jazyků či u překladatelů a novinářů. Hranice mezi „laikem“ a „specialistou“ je tak neostrá.

Laická stylistika jako laická teorie stylu je součástí laické jazykovědy, tj. laické teorie jazyka a jeho užívání. Zároveň patří k mnoha dalším laickým teoriím, jimiž mluvčí disponují a které se týkají nejrozličnějších oblastí fungování světa, v němž žijí. Laické teorie obecně sdílejí některé rysy, které jsou pro tento typ interpretace světa charakteristické a které se projevují i v laické jazykovědě a laické stylistice. Laické teorie např. typicky bývají (srov. Sedláková, 2009, s. 189–190) strukturované, orientované prakticky na to, co je pro dané mluvčí důležité v jejich životě, založené na modelech a provázané s prostředky mateřského jazyka. V laické jazykovědě (srov. Saicová Římalová, 2020, s. 27) i laické stylistice jako její součástí je navíc výrazným rysem to, že laičtí mluvčí si jazyk, jehož se tyto laické teorie týkají, za obvyklých okolností neuvědomují. „Zviditelňuje“ se pro ně obvykle až v případech, kdy se mluvčí setkají s něčím, co vnímají jako nápadné, neobvyklé, chybné, nefunkční atp.

Důležitým rysem laických teorií, včetně laické stylistiky, bývá také výrazný hodnotící aspekt spojený s tzv. axiologickou kompetencí mluvčích (Dolník, cit. dle Slančová, 2008). V případě jazyka i stylu (ale patrně i v jiných případech) bývá hlavním měřítkem hodnocení mluvčí sám, jeho názory, zkušenosti a potřeby. Hodnocení přitom bývá často polarizované (např. mezi přijetím a odmítnutím nějakého jevu) a spojené s emocemi (u česky hovořících mluvčích se např. objevuje negativní emoční zabarvení výroků o pravopisných chybách, srov. např. Saicová Římalová, 2020, s. 27–28).

Předchozí výzkumy hodnotících aspektů laické stylistické teorie česky hovořících mluvčích ukazují na důležitost tří hodnotících kritérií (Saicová Římalová, 2020, s. 31–32): „srozumitelnosti“ (vyjádření, která laičtí mluvčí pokládají za nesrozumitelná, bývají hodnocena negativně), „správnosti“, která se u řady laických mluvčích patrně ztotožňuje se spisovností,⁴ a „vhodnosti“ vyjádření vzhledem ke komunikační situaci a kontextu (vyšší nároky bývají např. kladeny na projevy oficiální, veřejné a tištěné). Výzkumy dotazů laických mluvčích v jazykové poradně (Dufek et al., 2022) odkrývají také některá laická kritéria hodnocení stylové příznakovosti prostředků (Dufek et al., 2022, s. 122–137, autorkou části je B. Martinkovičová) a přejímek (Dufek et al., 2022, s. 138–172, autorkou části je V. Štěpánová), a to především v rámci roviny lexikální. I laické hodnocení stylové příznakovosti bývá emočně zabarvené a typicky se zařazuje na škále „správně“ – „špatně“, méně často se týká expresivity, vulgárnosti či užití ve specifickém kontextu (Dufek et al., 2022, s. 132). Důležitým rysem je převažující soustředění laických mluvčích na prostředky, které sami hodnotí negativně (Dufek et al., 2022, s. 132). Také u přejímek převažují laické komentáře s negativním emočním zabarvením (Dufek et al., 2022, s. 149).

Ukazuje se rovněž, že laické teorie se mohou v různých kulturách v rozmanitých aspektech lišit. Např. v laické jazykovědě se zdá, že v českém kontextu laičtí mluvčí přikládají velkou důležitost pravopisu (srov. Saicová Římalová, 2020; srov. též Stichovu zmínku o furor orthographicus, Stich, 2004, pův. 1990, a tzv. jazykový ortografizmus, Lanstyák, 2016, s. 135),

³ V pojetí J. Horeckého (1991) by jazykové vědomí těchto mluvčích bylo do různé míry „poučené“ či „kultivované“ aj. (viz též výše a Dolník, 2020, s. 147–148).

⁴ Samotná spisovnost přitom nemusí být v pojetí laických mluvčích vymezena stejně jako ve stylistice vědecké.

zatímco v jiných kulturách tomu tak být nemusí.⁵ Některé rysy laických teorií mohou naopak být dosti rozšířené a objevovat se v různých jazycích a kulturách. Např. Štěpánová uvádí, že „negativní či obezřetný postoj k přejímkám lze také považovat za určitý druh jazykových univerzálií“ (Dufek et al., 2022, s. 169). Otázka mezikulturních rozdílů v laické jazykovědě i laické stylistice však potřebuje ještě další výzkum.

Zajímavé jsou též vztahy laických a vědeckých teorií. Jak už bylo zmíněno, v českém kontextu lze předpokládat, že laická jazykověda i laická stylistika mohou být ovlivněny vědeckými teoriemi, a to zprostředkovanými školní výukou, kterou laičtí mluvčí absolvovali. U mluvčích, kteří získali vzdělání v českém prostředí,⁶ tak můžeme v laické stylistice očekávat především vliv vědecké funkční stylistiky a z ní zejména teorie funkčních stylů. Mluvčí také mohou mít povědomí o existenci a základních rysech stylu prostěsdělovacího, uměleckého, vědeckého odborného a vědeckého popularizačního, popř. stylu administrativního či publicistického. Vyučovány také bývají tzv. slohové postupy (především informační, vyprávěcí, popisný, úvahový a výkladový) a některé slohové útvary (např. vyprávění, popis, úvaha, líčení, ale také některé úžeji pojaté útvary či žánry typu dopis, esej nebo fejeton). Žáci a studenti bývají seznamováni i s tzv. útvarovým rozvrstvením národního jazyka (např. s termíny jazyk spisovný, nespisovný, nářečí) a s některými základními termíny pro hodnocení stylových kvalit či příznakovosti prostředků, zejména lexikálních (např. termíny jako slova citově zabarvená, zdrobnělá, hanlivá).

Analýzy projevů česky hovořících laických mluvčích však zároveň ukazují, že mluvčí si z vědecké teorie, s níž se měli seznámit v rámci školní výuky, zřejmě pamatují jen některé části a jejich povědomí o některých jevech a pojmech může být i zkreslené. Z témat relevantních pro laickou stylistiku se např. v internetových diskusích laických mluvčích opakuje nejasné či z hlediska vědecké stylistiky i nesprávné vymezení prostředků spisovných, hovorových,⁷ nespisovných či obecněčeských (Saicová Římalová, 2020, s. 31–32) a setkali jsme se např. i s nepochopením funkce tvorby tzv. osnovy (Saicová Římalová, 2020, s. 30). O vlivu výuky a jí zprostředkované vědecké teorie svědčí i případy, kdy laičtí mluvčí používají ve své argumentaci k jazykovým jevům odkazy na to, co se učili ve škole nebo co jim říkali jejich vyučující, a to často v podobně různých pravidel nebo mnemotechnických pomůcek (srov. též Saicová Římalová, 2020, s. 31). Laičtí mluvčí si ovšem mohou pro různé jevy formulovat i rozmanitá pravidla vlastní (srov. též Dufek et al., 2022, s. 69–86, autorkou části je H. Mžourková). Dodejme ještě, že pro laické hodnocení jevů je charakteristické emoční zabarvení (viz výše), kterému se vědecká stylistika vyhýbá.

Vztah vědecké a laické stylistiky (i jazykovědy) je komplikován též tím, že v obou má jazyk dvojí roli – je předmětem popisu i prostředkem vyjadřování metajazykového. V „neodborné“ češtině je zároveň obsažen bohatý tzv. jazykový obraz jazyka i stylu, tj. interpretace jazyka a stylu, jak je předávána mezi generacemi v rámci daného jazykového společenství. Tento laický jazykový obraz se v rámci laické stylistiky odkrývá např. v té části všeobecné slovní zásoby, která se týká různých typů komunikátů a různých způsobů jejich jazykové realizace, jako jsou např. substantiva označující slohové útvary a žánry (např. *vyprávění, úvaha, pohádka, pověst*) nebo verba dicendi ztvárňující způsob produkce nebo záměr mluvčího (např. *říct, oznámit, přikázat, zeptat se, poprosit, vykřiknout, zašeptat, zamumlat*).⁸ Podobné příklady můžeme pokládat za prostředky popisu stylu v rámci laické

⁵ Např. Niedzielski a Preston (2003) pozorují u mluvčích americké angličtiny citlivost na výslovnost a její spojení se sociálními aspekty, zatímco mluvčí češtiny k výslovnosti možná tak citliví nebývají (Saicová Římalová, 2020, s. 34).

⁶ Srov. např. základní příručky stylistiky, např. Čechová (1997).

⁷ Vymezení termínu *hovorový* je však nejednotné i v české stylistice vědecké (srov. např. heslo o hovorovém stylu, Hoffmannová, 2017).

⁸ K verbům dicendi a metajazykovým informacím viz Šoltys (1983).

stylistiky.⁹ Vědecká stylistika zároveň některé z uvedených lexémů využívá jako odborné termíny, ovšem definuje je přesněji či jinak, než jaký je jejich význam v jazyce neoborném.¹⁰ Laický obraz jazyka a stylu i odborné termíny, které mají stejnou formu jako lexikální jednotky jazyka neoborného, pak mohou u laických mluvčích podporovat míšení či záměny v rámci teorií vědeckých a laických. Laičtí mluvčí tak mohou používat jistý prostředek (např. *vyprávění*) jako termín, ale také jako lexém ze všeobecné slovní zásoby a při analýze jejich projevů je ne vždy možné určit, o který případ jde.

Shody a rozdíly mezi laickou a vědeckou teorií ovšem najdeme i na rovině, kterou bychom mohli označit jako „obraznou“, tj. např. ve využití metafory.¹¹ Metaforu zde vnímáme v intencích kognitivního přístupu jako jeden ze základních principů lidského myšlení, který se projevuje nejen v jazyce, ale i v dalších lidských aktivitách (k tomu např. Lakoff – Johnson, 1980; Littlemore, 2019). Metafory jsou typické pro laické teorie, protože mj. umožňují uchopit komplexnější a abstraktnější jevy pomocí něčeho konkrétnějšího, s čím mívají laičtí mluvčí přímější (typicky tělesnou) zkušenost. I když to není vždy reflektováno, také vědecké teorie se často o metafory opírají (srov. např. Zawislawska, 2011). V českém kontextu týkajícím se jazyka se např. jeví jako důležité metafory „jazyk je nástroj“, „jazyk je systém“, „jazyk je stavba“, které se objevují v jazykovědě vědecké i laické, i když jejich konkrétní realizace mohou být ve vědecké a laické teorii různé (srov. např. Saicová Římalová, 2020; Vaňková, 2007, s. 140–148, 210–213; Vaňková uvádí i řadu dalších metafor jazyka a řeči z laického jazykového obrazu světa).

Ke vztahům vědecké a laické jazykovědy i stylistiky je třeba ještě dodat, že laická teorie může obsahovat i oblasti, k nimž většina laických mluvčích nejspíše nezískala odborné podněty (nevyučují se ve škole atp.). Jedním z příkladů může být i laická stylistika novoročních a vánočních projevů politiků, kterou uvádíme v následující části.

3 Příklad: novoroční a vánoční projevy politiků z hlediska laické stylistiky

Jako příklad z oblasti laické stylistiky jsme zvolili analýzu představ laických mluvčích o novoročních a vánočních projevech politiků. Daná oblast laické stylistické teorie je zajímavá zejména z toho důvodu, že u laických mluvčích lze zrekonstruovat dosti komplexní představy o uvedených typech projevů, přestože se nejspíše nesetkali s odpovídající odbornou stylistickou teorií.¹² Nevíme také, jakou mají laičtí mluvčí, kteří jsou autory veřejných komentářů, s tímto

⁹ Existence podobných lexémů přitom naznačuje, co je nebo bylo pro dané společenství důležité (pro to obvykle existuje nějaké označení) a co je či bylo v laickém pohledu upozaděno či opomíjeno (pro to často samostatné označení nebývá).

¹⁰ Např. zatímco *vyprávění* a *vyprávěcí slohový postup* bývají ve vědecké stylistice dosti přesně vymezeny (srov. např. Krémová, 2017), v laickém pojetí může být význam *vyprávění* mnohem širší a může zahrnovat projevy různých rysů a slohových postupů (vedle *vyprávění* třeba i líčení či popis nebo odborný výklad, např. *vyprávění o prožitém dni*; *vyprávění o jeho matematickém talentu*; *vyprávění o cizích zemích*; *vyprávění o gravitaci* jako označení pro popularizační výklad), ale také sdílení jistých žánrů (typicky ústní, např. *vyprávění anekdot*) nebo sdělování nepravdivých informací (politikovo *vyprávění o ekonomickém růstu* v situaci, kdy k růstu nedochází); srov. též *znát někoho jen z vyprávění*, tj. bez vlastní zkušenosti.

¹¹ Důležitá je rovněž metonymie, vzhledem k rozsahu příspěvku se jí však podrobněji nezabýváme.

¹² Dané projevy nebývají obsahem školní výuky a ani česká vědecká stylistika jim nevěnuje mnoho pozornosti. Z odborného hlediska je lze pokládat za specifický žánr, popř. dva žánry. Z hlediska „české“ vědecké teorie by je bylo možné zařadit tradičně do funkčního stylu publicistického, nověji řečnického (též styl rétorický, persvazivní; Kraus, 2017). Jde o projevy typicky formální, mluvené, připravené, monologické, s institucionálním rámcem (např. Čmejrková – Hoffmannová, 2011, s. 69–72, autorkou části je O. Müllerová). V rámci rétoriky by šlo o projevy politické, popř. příležitostné (Lotko, 2009; Kraus, 2004). V českém kontextu existuje několik analýz projevů prezidentů (např. Eibl et al., 2013; Danaher, 2013), jsou ale zaměřeny na jiné kvality než analýzu stylistickou. V rámci Českého národního korpusu je dostupný také korpus projevů *Speeches* (Cvrček – Truneček – Horký, 2015).

typem projevů reálnou vlastní zkušenost, a nevíme, zda a jak pozorně je sledují.¹³ (Můžeme však patrně předpokládat, že podobné projevy sami spíše neprodukují.) Laická stylistická teorie novoročních a vánočních projevů politiků je tedy nejen příkladem z oblasti laické stylistiky, ale může posloužit i jako ilustrace toho, že laické teorie jsou v řadě ohledů svébytné, že nejsou nutně výsledkem školní výuky a/nebo nějakým zjednodušením teorie vědecké a že mohou být ve společenství sdílena možná i nezávisle na individuálních zkušenostech mluvčích.

V následující části představíme stručnou analýzu laickostylistické teorie novoročních a vánočních projevů politiků u česky hovořících laických mluvčích, jak ji lze zrekonstruovat z veřejných internetových diskusních příspěvků. Výchozím materiálem jsou diskuse pod texty novoročních a vánočních projevů českých politiků a pod novinovými články, které dané projevy hodnotí či komentují, a to z let 2021 a 2022 a z internetových stránek *iDNES* a *Seznam Zprávy*.¹⁴ V daných letech se komentáře týkaly projevů politiků zastávajících čtyři významné pozice – vánočního projevu prezidenta a novoročních projevů premiéra, předsedy poslanecké sněmovny a předsedy senátu,¹⁵ i když ne v každém ze sledovaných roků vystoupili představitelé všech pozic.¹⁶ Materiál získaný z internetových diskusí nebyl příliš rozsáhlý (což odpovídá i skutečnosti, že dané projevy obvykle nepatří k oblastem, které by laičtí mluvčí pokládali za důležité), přesto se domníváme, že může našemu tématu dobře posloužit jako ilustrace. Za základní výhodu zkoumaného materiálu pokládáme to, že jde o projevy veřejné a spontánní, v nichž se mluvčí vyjadřují k tématům podle své vlastní volby a zároveň nevědí, že je pozoruje lingvista. K základním limitům materiálu pak patří to, že není reprezentativní (podobných diskusí se např. účastní jen některé typy mluvčích), že o mluvčích nemáme více informací a že informace, které mluvčí uvádějí, nelze ověřit.

Při analýze vycházíme z kombinace několika teoretických přístupů. Využíváme především tzv. jazykový obraz světa, jehož zkoumání se rozvinulo v rámci kognitivní etnolingvistiky (např. Bartmiński, 2009; Vaňková a kol., 2005) a který na základě jazykových prostředků a toho, jak je mluvčí užívají, rekonstruuje, jak mluvčí jistému výseku reality rozumějí. Dále se opíráme o výzkumy laické jazykovědy a dalších laických teorií (např. Niedzielski – Preston, 2003; Čmejrková, 2019, pův. 1992; Sedláková, 2004), o výzkumy postojů k jazyku (např. Slančová, 2008; Maćkowiak, 2020; Lustanski, 2021; Niedzielski – Preston, 2003; Daneš, 2009, pův. 1977) a také teorie stylizace a subjektů v promluvě, které mj. rozlišují entity ztvárněné implicitně nebo explicitně v komunikátu a entity v reálném psychofyzickém světě (Macurová, 1983; Saicová Římalová, 2005). Všechny příklady z analyzovaného materiálu, které citujeme níže, nejsou edičně upravovány; uvádíme je i s případnými pravopisnými a jinými nedostatky.

Z analyzovaných diskusních příspěvků lze zrekonstruovat relativně komplexní laickou stylistickou teorii novoročních a vánočních projevů politiků, která vykazuje řadu rysů typických pro laickou stylistiku a laickou jazykovědu.

Řada laických mluvčích např. zvažuje okolnosti, za nichž je projev přednášen nebo vyslán v médiích. Uvažují tedy v rámci kritéria „vhodnost“ (viz výše) a přemýšlejí vlastně o tom, co by v „české“ vědecké stylistické teorii mohlo být označeno za objektivní stylotvorné

¹³ Např. sledovanost projevů prezidenta v televizi v průběhu let spíše klesá (např. v roce 2006 ho sledovalo cca 2,9 mil. diváků, což bylo maximum od r. 1998, v roce 2014 cca 0,799 mil. diváků; v roce 2020 cca 1,121 mil. diváků; Mahdalová, 2020).

¹⁴ Dostupné na internetu: <<https://www.idnes.cz/>> [Cit. 2022-29-08.] a <<https://www.seznamzpravy.cz/>> [Cit. 2022-29-08.]

¹⁵ V českém kontextu býval po řadu let realizovaný pouze jeden projev podobného typu, a to novoroční projev prezidenta. Když se však prezident v roce 2013 rozhodl místo novoročního projevu pronášet projev vánoční, další představitelé důležitých institucí státu se rozhodli „uvolněně“ novoroční datum zaplnit svým projevem, což vedlo ke „zmnožení“ projevů daného typu.

¹⁶ V roce 2022 neměla projev předsedkyně poslanecké sněmovny, všichni mluvčí-politici komentovaní ve zkoumaném materiálu tak byli muži.

faktory, i když laická stylistika klade důraz na jiné okolnosti, než by kladla stylistika vědecká. V případě novoročních a vánočních projevů se v laické teorii zdá jako velmi důležitá např. skutečnost, že Vánoce a Nový rok jsou specifickými obdobími roku, s nimiž jsou asociovány konotace jako klid, pokoj a rodinný charakter, a které jsou často spojené s pracovním volnem a soukromým životem. Jde o oblast, do níž se výrazně promítá česká kultura,¹⁷ srov. příklad (1):

(1) *Opravdu nechci o svátcích poslouchat žádného primitiva.*¹⁸

Podobně může být reflektován fakt, že projevy bývají pronášeny nebo vysílány v době svátečního oběda – zde se do hodnocení může u mluvčích promítat skutečnost, že sváteční (typicky nedělní) oběd je v české kultuře stále chápán jako nejdůležitější rodinné jídlo týdne, při němž se rodina sejde a nemá být rušena něčím vnějším, srov. (2):

(2) *Myslím že se bez těch projevů obejdu a strávím ten čas obědem bez televize.*¹⁹

V příkladech (1) i (2), ale i v některých dalších, které uvádíme níže, se různými způsoby projevuje negativní vztah laických mluvčích k politice a politikům (popř. ke konkrétnímu politikovi, který projev pronáší) a také to, že si mluvčí přejí oddělovat své soukromí od sféry politiky. Zjištění dobře koresponduje mj. s tím, že v české kultuře patří povolání politika k nejméně prestižním.²⁰ Ztvárnění negativního vztahu k politice, politikům a jejich projevům v laické stylistice tak můžeme pokládat za další z možných vlivů českého prostředí a české kultury.²¹

Do laické stylistiky se mohou promítat také různé představy (stereotypy) či přání týkající se toho, jaký by politik zastávající určitou funkci měl být, jak by měl vystupovat a jaké kvality by měl mít jeho projev. Z následujícího příkladu (3) lze např. rekonstruovat jednak představu o tom, jak by měl prezident ve společnosti působit, a to i ve svých projevech (srov. nebýt štváčský, neštvát lidi proti sobě, usilovat o sjednocení, také nepůsobit jako nesvéprávná troska), ale i negativní hodnocení současného prezidenta (který tato očekávání laického mluvčího neplní). Dané hodnocení pak v sobě obsahuje i laickostylistické požadavky na podobu novoročního nebo vánočního projevu, např. podobný projev má mít jistou důstojnost, nekonfliktnost, má obsahovat úsilí o sjednocení občanů. Podobné požadavky se opakují ve více analyzovaných příspěvcích (viz též dále) a můžeme je asociovat s řadou funkcí reprezentativního charakteru, které prezident v rámci výkonné moci má:

(3) [...] *ale pane redaktore ! to kyselé jablko je náš p. prezident. Kdyby svým vystupováním nepůsobil jako nesvéprávná troska štěpící národ, nebylo by těch, kteří se pokouší prezidentovu funkci nahradit. Patří jim obdiv! Z jejich projevu jsem nepociťoval štváčský podtext, ale pokus a prosbu o sjednocení. Neštvou lidi proti sobě - viz úvodní stať prezidentova projevu. V této nelehké době by se měli lidé semknout a stát při sobě.*²²

¹⁷ Někteří laičtí mluvčí tak na Vánoce, které bývají asociovány s časem klidu a rodinou, očekávají projev spíše nekonfliktní, smířující, a na Nový rok, který bývá asociován s novým začátkem, novoročními předsevzetími atp., např. načrtnutí výhledu do budoucna. K jazykovému obrazu Vánoc v české kultuře srov. Vaňková (2015).

¹⁸ Dostupné na internetu: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/novorocni-projev-senat-milos-vystrcil-pekarova.A211210_143847_domaci_elk/diskuse> [Cit. 2022-01-06.]

¹⁹ Dostupné na internetu: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/novorocni-projev-senat-milos-vystrcil-pekarova.A211210_143847_domaci_elk/diskuse> [Cit. 2022-01-06.]

²⁰ Srov. např. výzkum *Národní soustava povolání: prestižní povolání* (2020) z roku 2019, kde je poslanec z 26 posuzovaných profesí na posledním místě. Dostupné na internetu: <<https://nsp.cz/aktuality/prestizni-povolani>> [Cit. 2022-08-27.]

²¹ Z hlediska komunikačních strategií je možné ještě zmínit, že laičtí mluvčí také tím, že vyjadřují převažující názor na politiky, který patrně sdílají i ostatní účastníci diskuse, zmenšují riziko, že ostatní diskutující jejich příspěvek odmítnou.

²² Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

Někteří mluvčí také usouvztažňují jedinečnost příležitosti, při které je projev pronášen (Nový rok, Vánoce), s požadavky na „jedinečnost“ mluvčích a jejich projevu. V příkladu (4) mluvčí odkazuje např. na frazém *méně je více*, který vztahuje k množství projevů i jejich délce, a požaduje mj. „charisma“ mluvčího, i když tento požadavek blíže nespecifikuje (k požadavku *lidsky uvěřitelný* viz též dále):

(4) *Jsem přesvědčen, že pro lidi (i pro mne) méně znamená více, a to nejenom co do počtu, ale i délky jednotlivých projevů. Být lidsky uvěřitelný z projevů téměř nesálalo a charisma nebylo cítit nikde, ani když jsem se přiblížil a 5 honů.*²³

V příspěvcích laických mluvčích se opakuje také požadavek, aby novoroční nebo vánoční projev působil „upřímně“ (popř. „věrohodně“ či „přesvědčivě“) a „lidsky“, srov. např. (5), (6)²⁴ a také příklad (4) zmíněný výše:

(5) *Je otázkou kolik v jejich projevech byla upřímnost, kolik kalkul a to všechno předneseno v projevu. V tom má redaktor pravdu, že patří i k umění svůj projev prodat a být lidský a přitom přesvědčivý.*²⁵

(6) *Ukažte mi jednoho politika, který to myslí upřímně. Každý to dělá z nějakého kalkulu.*²⁶

Požadavky jako „upřímnost“ či „lidskost“ dobře ilustrují některé rysy hodnocení v rámci laické stylistiky (a patrně laických teorií obecně). V podobných případech jde typicky o hodnocení kvalitativní, dosti vágní, přičemž dané laické požadavky nejsou (na rozdíl od toho, co bychom očekávali u teorie vědecké) přesněji definovány, nejsou rozkládány na případné dílčí složky a nejsou ani stanovována kritéria, podle kterých by je bylo možné sledovat. Rysy jako „upřímnost“ se však zároveň objevují u více mluvčích a zdají se být pro laickou stylistiku zkoumaných politických projevů důležité, i když jsou velmi obecné a možná si pod nimi různí mluvčí představují různé kvality.

V některých případech se „upřímnost“ týká nejen projevu, ale je vztažena i k osobnosti politika a jeho seberepresentaci (sebestylizaci). V příkladu (7) laický mluvčí např. negativně hodnotí to, co u daného politika vnímá jako rozporné – vztahování se k osobnosti T. G. Masaryka (*se co chvíli ohání Masarykem jak mečem Jediů*) a chování, které mluvčí pokládá za nevhodné pro prostředí sněmovny (*hopsá s kytarou podnapilý ve sněmovně po stolech*) i politikův věk (*Ve svých 47 letech by se dalo čekat, že bude mít rozum*; srov. též tzv. věkové normy,²⁷ do nichž se mj. promítá i daná kultura):

(7) *Hledat upřímnost u Vondráčka, který se co chvíli ohání Masarykem jak mečem Jediů a pak hopsá s kytarou podnapilý ve sněmovně po stolech je marnost. Ve svých 47 letech by se dalo čekat, že bude mít rozum. Leč marnost. To je materiál...*²⁸

Další laický mluvčí usouvztažňuje „upřímnost“ s autorstvím projevu – hodnocené projevy pro něj podobnou kvalitu postrádají (*prostě těm dvěma to nějak nevěřím*), neboť se příslušní politici podle laického mluvčího nepodíleli na jejich přípravě a projevy jen bez vztahu ke kontextu a bez osobního zaujetí reprodukují (*Takže to nějak přečtou a jdou dál. A je jim fuk... Oba vypadali, že při tom myslí na něco jiného.*). Daný laický mluvčí tak ve svém příspěvku hodnotí zároveň i způsob prezentace projevu. Vyjadřuje také svou představu

²³ Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

²⁴ V tomto příkladu se opět projevuje negativní vztah k politikům, podobně jako v příkladech (1) a (2).

²⁵ Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

²⁶ Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

²⁷ K věkovým normám srov. Vidovićová – Gregorová (2016).

²⁸ Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

o mechanismu vzniku podobných projevů (politik si projev nepíše sám, někdo mu ho připravuje):

(8) *Ono to jistě mělo všechny atributy, ale prostě těm dvěma to nějak nevěřím. A důvodem je jejich neúčast na přípravě. Takže to nějak přečtou a jdou dál. A je jim fuk, jestli je to na FB, na výročí fabriky nebo zoo. Oba vypadali, že při tom myslí na něco jiného.*²⁹

Někteří laičtí mluvčí věnují pozornost neverbální stránce přednášeného projevu. Z podobných komentářů lze usuzovat i na to, že laičtí mluvčí mají jisté představy o tom, jaké kvality by neverbální stránka podobných projevů měla mít, tj. mají povědomí o jistých normách neverbální komunikace. Např. v následujícím příkladu (9) mluvčí negativně hodnotí „gestikulaci“, jíž patrně myslí hlavně gesta rukou, i když si přesným vymezením v laických komentářích nemůžeme být jisti (jde o další typický rys laických teorií, viz též část 2). Příklad zároveň ukazuje, že laičtí mluvčí někdy nemají přesný aparát k uchopení a popisu jistých jevů (srov. *používá příliš mnoho gestikulace*) a že je obvyklé využívat různá vyjádření obrazná (např. *Vypadal jak větrný mlýn*):

(9) *Vypadal jak větrný mlýn. Někdo by mu měl říct že používá příliš mnoho gestikulace.*³⁰

Komentáře laických mluvčích mohou být i dosti komplexní a mohou obsahovat vícero z výše zmíněných jevů. Např. následující příklad (10) se zabývá neverbální komunikací, „upřímností“ a „milostí“ projevu i vnějšími okolnostmi prezentace (např. užitý stolek). Hodnotí též obsah (pomocí obecného rysu „komplexnost“) a také využití citátů, a to ve vztahu k sebestylizaci politika:

(10) *Jen s tím dovetkem z mé strany, že z projevu bylo videt, že p. Vystřčil si projev chystal pravdepodobne sam ... i to je ten duvod, proc nechce cteci zarizeni... na papire si projev upravuje az do posledni chvile... spise bych mu doporučil trochu jiný stolec... u tohoto stolu, u kterého projev přednášel a měl papíry prakticky pod sebou, to vypadalo opravdu neomalene... nicméně byl to jediný projev, který byl uprimný, veskrze komplexní a zároveň milý... Babisův projev byl očividně ne jeho vlastní (Prchal z toho byl citit na 100 honu)... Vondracek byl slušný, ale až moc strojově se snažil zaradit citáty svých slavných předchůdců...*³¹

Některé diskusní příspěvky laických mluvčích se dotýkají ještě zajímavé otázky obecněji sdílených představ o „dobrých“ a „špatných“ projevech. Zdá se, že někteří mluvčí (zde by bylo mj. zajímavé vědět, jakého jsou věku) mají např. relativně konkrétní představy o prototypickém „špatném“ projevu politika a tento prototyp spojují s projevy konkrétních osob z dob normalizace, srov. (11) a (12):

(11) *Projev jako od Husáka, směle vstříc světlým zítřkům z paluby Titaniku*³²

(12) *[...] že to bude v podobně humorném duchu jako Jakešův Červený Hrádek*³³

Následující příklad (13) zase obsahuje zmínku o přetrvávání „symboličnosti“ projevů a jejich minimálním dopadu na skutečnost:

(13) *Projevy státníků byly oblíbené i za minulého režimu a žádný z nich nic nevyřešil a nic podstatného jsme se nedověděli.*³⁴

²⁹ Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

³⁰ Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/domaci-dokument-novorocni-projev-premiera-petra-fialy-184603>> [Cit. 2022-04-06.]

³¹ Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

³² Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

³³ Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

³⁴ Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/diskuze/komentar-novorocni-projevy-ukazaly-co-delame-spatne-135702>> [Cit. 2022-03-06.]

Podobné zmínky o minulosti a tradici naznačují, že laická stylistika má i jistý rozměr diachronní, tj. minimálně někteří laičtí mluvčí mají ve svém chápání stylu zabudovány i jisté představy o historických příkladech daného typu projevů a o jistém vývoji, popř. přetrvávání některých rysů v rámci žánru politických projevů. Možná bychom mohli uvažovat i o **historické laické stylistice**.

4 Závěrem

V dílčím závěru týkajícím se **laické stylistiky novoročních a vánočních projevů politiků** shrneme základní témata, která laičtí mluvčí ve svých veřejných příspěvcích reflektují. Z projevů laických mluvčích je patrné, že vánoční a novoroční projevy politiků vnímají jako projevy oficiální, „slavnostní“ a požadují, aby jejich obsah i forma byly přiměřené kontextu (zejména tomu, že jde o specifické části roku a že typicky bývají přenášeny médii v době slavnostního oběda). Vánoce a Nový rok mluvčí typicky pokládají za příležitosti jedinečné, v jejichž rámci by nemělo být projevů příliš mnoho, aby byla zachována jejich exkluzivita. Projevy by měli mít „právo“ pronášet jen jistí mluvčí (např. dostatečně „důležití“, zastávající významné funkce, popř. s jistými osobními charakteristikami, jako je např. „charisma“). Laické hodnocení projevů se týká obsahu projevů i neverbálních prostředků a způsobu prezentace. Hodnocení je často vyjádřeno pomocí různých abstraktních a relativně obecných hodnotících slov. Preferovaný ráz a funkce projevu mají být např. „důstojné“, nekonfliktní, projevy mají „sjednocovat“ publikum či občany země. Obsah i forma projevu by měly být „upřímné“, „uvěřitelné“, „lidské“. Na obsah projevu jsou kladeny požadavky poněkud rozporné – někteří mluvčí neočekávají nové informace, ale někteří kritizují, pokud jim projev přijde obsahově prázdný. Z příspěvků laických mluvčích se také zdá, že někteří mají jisté představy o tom, jak podobné projevy politiků vznikají (např. zvažují, zda si politik projev psal sám, nebo mu ho někdo připravil), a také o jistém diachronním vývoji v daném žánru (např. uvádějí příklady projevů z minulosti, přičemž např. projevy ze 70. a 80. let uvádějí jako příklady projevů nekvalitních). Zajímavé je, že mluvčí v námi analyzovaných datech nijak explicitně nekomentovali spisovnost projevů. Předpokládáme však, že laičtí mluvčí spisovnost u daných projevů očekávají a že se k ní nevyjadřovali, protože jim v daných projevech v této oblasti nepřišlo nic nápadného; tuto domněnku bychom však museli ověřit jinými metodami.

Situace, kdy laičtí mluvčí mají jisté představy o stylistice vánočních a novoročních projevech, aniž (patrně) získali nějaké odborné informace či (školní) vzdělání v dané oblasti a možná i aniž mají větší vlastní zkušenosti jako příjemci těchto projevů, zároveň vede k otázce, na čem laičtí mluvčí své názory a laickou teorii zakládají, pokud to není vzdělání a vlastní zkušenost. Tato otázka by potřebovala další výzkum založený na jiných datech a metodách, zde pouze navrhuje k úvaze, že na podobu laické stylistické teorie by mohly mít vliv např. následující faktory: a) obecnější normy chování a normy komunikace (např. normy formální komunikace, vystupování na veřejnosti), které mluvčí na daný typ projevů aplikují; b) představy (stereotypy) mluvčích týkající se role prezidenta, politika atd. (častá se např. zdá představa, že prezident by měl občany spojovat, ne vyvolávat rozpory, viz část 3); c) představy (stereotypy) týkající příležitostí, při nichž jsou projevy pronášeny, tj. Vánoce a Nového roku, popř. doby svátečního oběda; d) vztah mluvčích k daným politikům; e) představa laických mluvčích o sobě samých (sebestylizace), tj. to, jakou představu o sobě chtějí laičtí mluvčí vytvořit u ostatních.

Pokud jde o **laickou stylistiku na obecnější úrovni**, jde o termín, jímž jsme se rozhodli označovat systém představ a názorů laických mluvčích o stylu a jeho fungování. Laická stylistika je součástí laické jazykovědy a spadá mezi množství dalších laických teorií, s nimiž také sdílí řadu rysů (viz část 2). V českém prostředí existují rozmanité vztahy mezi laickou a vědeckou stylistikou (i jazykovědou), mj. předpokládáme, že během školního vzdělání byla většina laických mluvčích seznámena s jistými výseky teorie vědecké, což může mít vliv i na jejich teorii laickou.

Výzkumy laických teorií mohou využívat různých dat a výzkumných metod, jako jsou např. rozhovory s mluvčími, dotazníková šetření či analýzy různých projevů mluvčích (srov. např. Niedzielski – Preston, 2003; Dufek et al., 2022, popř. rozmanité výzkumy postojů k jazyku zmíněné v části 2 a 3). V našem výzkumu laické stylistiky volíme analýzu veřejných internetových diskusních příspěvků, neboť si ceníme jejich spontánnosti, daný materiál má však i zřejmé limity spojené mj. s nereprezentativností a anonymitou mluvčích (viz též 3). Z výzkumných metod pak vybíráme především metody výzkumu jazykového obrazu světa, které výběrově kombinujeme s metodami dalšími (viz 3). Zvolená kombinace dat a metod umožňuje zrekonstruovat laickou teorii stylu z daného materiálu, laická stylistika je však komplexnější a bylo by vhodné zkoumat i jiné zdroje dat a využít další výzkumné metody.

Za zvláště zajímavá témata pro další výzkum pokládáme analýzu laické stylistické teorie, jak je fixována přímo v jazykových prostředcích daného jazyka (tj. např. analýza slovní zásoby spojené se stylem, žánry, stylovými postupy atp.), a zkoumání jejích vztahů s teorií odbornou. Pro praktické využití pokládáme za užitečný výzkum toho, jak se v laické stylistické (popř. i obecnější jazykovědné) teorii odráží školní výuka, což by mohlo mj. vést i k jistým doporučením pro úpravy v oblasti vzdělávání.

Literatura:

- BARTMIŃSKI, J. (2009): *Aspects of cognitive ethnolinguistics*. Sheffield – Oakville: Equinox.
- CVRČEK, V. – TRUNEČEK, P. – HORKÝ, V. (2015): *Korpus prezidentských projevů Speeches*. Praha: ÚČNK FF UK. [Cit. 2022-10-06.] Dostupné na internetu: <<http://www.korpus.cz>> a <cnk:speeches - Příručka ČNK (korpus.cz)>
- ČECHOVÁ, M. (1997): *Stylistika současné češtiny*. Praha: Institut sociálních vztahů.
- ČMEJRKOVÁ, S. (2019): Jazykové vědomí a jazyková kultura (zamyšlení nad tzv. lidovým jazykozpytem). In: J. Hofmannová – P. Kaderka (eds.): *Jazyk a dialog*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 18–30.
- ČMEJRKOVÁ, S. – HOFFMANNOVÁ, J. – HAVLÍK, M. et al. (2011): *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia.
- DANAHER, D. S. (2013): Neklid transcendence. Žánry Václava Havla. In: *Česká literatura*, 61/1, s. 29–50.
- DANEŠ, F. (2009): K dvěma základním otázkám kodifikace. In: F. Daneš: *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, s. 72–82.
- iDNES. Dostupné na internetu: <<https://www.idnes.cz/>> [Cit. 2022-29-08.]
- DOLNÍK, J. (2020): Metodologické impulzy Jána Horeckého. In: *Jazykovedný časopis*, 71/2, s. 139–156.
- DUFEK, O. – DVOŘÁKOVÁ, K. – BENEŠ, M. et al. (2022): *Jazyková poradna, dobrý den: O češtině a jejích uživatelích*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- EIBL, O. – GREGOR, M. – MACKOVÁ, A. (2013): O čem a jak hovořil Václav Klaus ve svých veřejných projevech. In: *Politologický časopis*, 20/4, s. 392–418.
- HOFFMANNOVÁ, J. (2017): Hovorový styl. In: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [Cit. 2022-24-08.] Dostupné na internetu: <https://www.czechency.org/slovník/HOVOROVÝ_STYL>
- HORECKÝ, J. (1991): Jazykové vědomie. In: *Jazykovedný časopis*, 42/2, s. 81–88.
- KRAUS, J. (2004): *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum.
- KRAUS, J. (2017): Řečnický styl. In: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [Cit. 2022-24-08.] Dostupné na internetu: <https://www.czechency.org/slovník/ŘEČNICKÝ_STYL>
- KRČMOVÁ, M. (2017): Slohový postup. In: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [Cit. 2022-28-08.] Dostupné na internetu: <https://www.czechency.org/slovník/SLOHOVÝ_POSTUP>
- LAKOFF, G. – JOHNSON, M. (1980): *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.

- LANSTYÁK, I. (2016): Jazykové ideologie (všeobecné otázky a glosár). In: *Working papers in language management 1*. Praha – Tokyo: FFUK – Sophia University. [Cit. 2022-20-08.] Dostupné na internetu: <http://languagemanagement.ff.cuni.cz/system/files/documents/wplm-01_lanstyak.pdf>
- LITTLEMORE, J. (2019): *Metaphors in the mind: sources of variation in embodied metaphor*. New York, NY: Cambridge University Press.
- LOTKO, E. (2009): *Kapitoly ze současné rétoriky*. 3. vyd. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.
- LUSTANSKI, J. (2021): Jak možná badać potoczną świadomość językową. In: *Poradnik językowy*, 781/2, s. 58–75.
- MAČKOWIAK, K. (2020): Podstawowe problemy teorii świadomości językowej. In: *Poradnik językowy*, 771/2, s. 29–46.
- MACUROVÁ, A. (1983): *Ztvárnění komunikačních faktorů v jazykových projevech*. Praha: Univerzita Karlova.
- MAHDALOVÁ, K. (2020): Data: Sledovanost prezidentských projevů postupně klesala. In: *Seznam Zprávy*. [Cit. 2022-14-06.] Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/data-sledovanost-prezidentskych-projevu-postupne-klesala-135170>>
- Národní soustava povolání: *Prestížní povolání* (2020). [Cit. 2022-27-08.] Dostupné na internetu: <<https://nsp.cz/aktuality/prestizni-povolani>>
- NIEDZIELSKI, N. A. – PRESTON, D. R. (2003): *Folk linguistics*. Berlin: Gruyter.
- SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. (2020): Laická jazykověda. In: *Časopis pro moderní filologii*, 102/1, s. 24–35.
- SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. (2005): *Komunikační strategie v dopisech Boženy Němcové*. Praha: Karolinum.
- SEDLÁKOVÁ, M. (2004): *Vybrané kapitoly z kognitivní psychologie*. Praha: Grada.
- Seznam Zprávy*. Dostupné na internetu: <<https://www.seznamzpravy.cz/>> [Cit. 2022-29-08.]
- SLANČOVÁ, D. (2008): Hľadanie („obyčajného“) človeka v jazyku a jazykovede. In: S. Mislovičová (ed.): *Jazyk a jazykoveda v pohybe*. Bratislava: Veda, s. 145–159.
- STICH, A. (2020): Ať žije český furor orthographicus. In: A. Stich: *Jazykověda – věc veřejná*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 11–19.
- ŠOLTYS, O. (1983): *Verba dicendi a metajazyková informace*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV.
- VANĚKOVÁ, I. (2015): Vánoce “Christmas” in ethnolinguistic perspective. Czech keywords and values. In: *Etnolingvistyka*, 27, s. 63–86.
- VANĚKOVÁ, I. (2007): *Nádoba plná řeči*. Praha: Karolinum.
- VANĚKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. et al. (2005): *Co na srdci, to na jazyku*. Praha: Karolinum.
- VIDOVIČOVÁ, L. – GREGOROVÁ, E. (2016): Věkové normy v sociologické perspektivě. In: *Sociální studia*, 4/1–2. [Cit. 2022-28-08.]
- Dostupné na internetu: <https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5557>
- ZAWISŁAWSKA, M. (2011): *Metafora w języku nauki*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki.

Summary

Folk stylistics

The author introduces the term *laická stylistika* (folk stylistics) for opinions and theories of lay speakers related to style. Folk stylistics is a sub-field of folk linguistics. It belongs among numerous other folk theories and shares numerous features with them. In the Czech context, it is difficult to define a “lay speaker”, as practically all speakers of Czech have encountered some scientific linguistic and stylistic theory at school. The relationship between the folk theory and the scientific one may therefore be relatively complex.

In the second part of the article, the author analyses folk stylistics in speakers of Czech as it can be reconstructed from public internet discussions concerning Christmas and New-Year’s-Eve speeches by Czech politicians. The author uses the methodology of the linguistic image of the world, combined

with selected other approaches. The data demonstrate various features of folk stylistics: The speakers may have various stylistic theories about Christmas and New-Year's-Eve speeches even though they probably have encountered no or little theoretical instruction concerning these speeches at school and they may not have larger personal experience with similar texts. The evaluation produced by lay speakers is relatively complex and covers various external and internal factors of the given genre. It is also subjective, relatively vague, and influenced by the lay speaker's attitude towards politics and politicians.